

מסמכים מול עדויות חיות [?] למי נאמין?

Category: שמות, תרומה

את תופעת מכחישי השואה אנו דוחים באמצעות עדויות חיות מהניצולים שנכחו שם בעצמם, וראו את הזוועות שהתרחשו. באותה דרך יש להביט על 'ממצאים' והוכחות' שונות שאינם מתאימות למסורת היהודית: לכל הוכחה יש פרכה, ולכל ממצא ארכיאולוגי יהיה אחר כנגדו. רק דבר אחד עומד מעל הכול: מסורת שעוברת מאדם לאדם, ואותה לא ניתן להכחיש.

כיצד נראית ה'מנורה'?

אנו עדים למלחמה שמנוהלת נגד התופעה של מכחישי השואה. במדינות מסוימות מכחישי השואה הטוענים שהשואה היא המצאה יהודית [?] מושלכים לכלא. האמת היא שמזווית מסוימת המלחמה הזאת מעט מיותרת, שכן לעולם לא יצליחו להכחיש את השואה; אפשר להתווכח על תמונות מסוימות האם הן אכן משקפות את המציאות הזוועתית או שהן מזויפות; אפשר לטעון שהמסמכים מזויפים או שסרט וידיאו מסוים הוא מבוזבז;

אך לעומת כל אלה עומדים אלפי הניצולים שסיפרו את אותו הסיפור והם למעשה עדות חיה וניצחת לכל הזוועות שהתרחשו בשואה. גם אם ייכתבו ספרים רבים שינסו לשכתב את ההיסטוריה [?] יעמדו מולם אין ספור אנשים שהיו עדים לזוועה הזאת של רצח שיטתי של העם היהודי.

מכחישי השואה לא היו היחידים שניסו לשכתב את ההיסטוריה; במלחמת ששת הימים, הערבים היו מודיעים בכלי התקשורת שלהם שתל-אביב כבר כבושה בידיהם בה בשעה שהם ברחו על נפשם בבהלה; גם הקומוניסטים בשעתו ניסו לשכתב את ההיסטוריה. אבל כל אלו לא הצליחו במטרתם משום שישנם אלפי עדי ראיה שהם מספרים את הסיפור כמו שהוא, דברים כהווייתם, ולהם אי אפשר לסתום את הפה. הכוח הזה של עדי ראיה הוא חזק ומשמעותי יותר מכל עדות אחרת של מסמך זה או אחר.

בפרשת השבוע אנו מוצאים דילמה דומה של 'מסמכים' מול מסורת חיה וניצבת:

בפרשתנו אנו קוראים שהקב"ה מבקש ממשה רבינו "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" [?] עם ישראל מצווה לבנות משכן לה', ואכן הוא מיד פירט איזה כלים הוא רוצה שיבנו, ארון שולחן ומנורה. לפועל [?] מאיזה טעם שיהיה [?] דווקא המנורה הפכה לסמל המובהק של העם היהודי; סימן ההיכר של מוסד יהודי הוא המנורה; כמעט אין מוסד יהודי שעל נייר המכתבים שלו לא מופיע ציור של מנורה בצורה כזאת או אחרת; גם הסמל של ישראל הוא המנורה.

כיצד באמת הייתה צורת המנורה המקורית בבית המקדש? כולם מציירים את קני המנורה

בצורת חצי עיגול. כך היא מופיעה בסמל של ישראל וכך היא מצוירת כמעט בכל מקום. מהו המקור שכך אכן הייתה נראית המנורה? המקור הוא ברומא.

וכפי שהרבי מבאר בשיחתו (פרשת מטו"מ תשמ"ב) ש"חורבן בית שני התחיל ע"י אספסינוס ונסתיים ע"י טיטוס, ולאחרי טיטוס החרב את בית שני, צוה לאנשיו לקחת עמהם לרומי את כלי המקדש וביניהם את המנורה, וכלים אלו הוצגו לראווה במסע הניצחון של טיטוס ברומי, והיות שטיטוס רצה להנציח את המאורע נצטוו לבנות שער מיוחד הנקרא "שער טיטוס" ושם ציירו איך ששבויים יהודים מובלים לרומא ביחד עם כלי המקדש, המנורה וכו' וחרתו בכמה מקומות את התיבות "יהודה קאפטא" שפירושו ² שיהודים הם שבויים, ומציור זה נלקח הציור הנפוץ של המנורה בעלת קנים בצורת חצי קשת".

כמו כן כמעט בכל החפירות הארכיאולוגיות בישראל, כשמגלים אבן שיש או כל חפץ מצויר בציור של המנורה ³ כמעט תמיד המנורה מצוירת בצורת חצי קשת. ואם כן, יש לנו לכאורה את ההוכחות היציבות והחזקות ביותר לצורת המנורה.

עמדת המסורת היהודית

אבל כאן אנו באים לדילמה גדולה; רש"י בפרשתנו (כ"ה ל"ב) אומר במפורש שהקנים "באלכסון נמשכים ועולין", כלומר בקו ישר ולא בעיגול.

ואם לא די בזה, הנה גם הרמב"ם שחי באותה תקופה בספרד גם הוא קובע שקני המנורה היו באלכסון בקו ישר. ויתירה מזו, ישנו ציור בכתב ידו של הרמב"ם שבו הוא מצייר את קני המנורה באלכסון ולא בצורת חצי עיגול!

ובנו, ר' אברהם בן הרמב"ם כותב על כך: "ששה קנים נמשכים מגופה של המנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל לא בעיגול כפי שצייר אותה זולתה".

אנו רואים אפוא שגם הרמב"ם וגם רש"י אומרים שקני המנורה היו בצורת אלכסון, זאת אומרת שלשניהם הייתה מסורת ברורה שכך הייתה צורת המנורה.

נשאלת השאלה, האם אנו מאמינים לתמונה או למסורת? האם ראוי להאמין להוכחות היבשות או לעדויות שבמסורת העתיקה?!

הוויכוח נסוב אפוא סביב השאלה האם אנו מאמינים לתמונות או שאנו מאמינים לעדויות חיות שחיו באותה תקופה.

התשובה היא, שזה כמו היחס שלנו לשואה. אנחנו לא יודעים על קיומה של השואה מתוך התמונות, שכן אלו עלולות להיות מזויפות; על השואה אנו יודעים מתוך עדויותיהם של עדים חיים שניצלו מן התופת שהנחילו את סיפוריהם לדורות הבאים אחריהם.

כך גם בקשר למנורה. ישנם הסברים רבים מדוע ברומא ציירו את צורת המנורה בשונה מהצורה המקורית שהייתה בבית המקדש; ייתכן שהאמן החליט שיותר יפה להנציח אותה בצורת חצי עיגול, הרי יצירת אמנות אינה חייבת להיות בדיוק אותו הדבר כמו החפץ האוריגינל.

ניתן גם לומר שהיהודים לקחו בחשבון שהם עלולים להפסיד במלחמה מול רומי ולפיכך הם החביאו את המנורה המקורית ובמקומה העמידו מנורה יפה אחרת שאותה ייקחו הרומאים במקרה של הפסד ליהודים.

ל'תכסיס' הזה היה תקדים בימי המלך יאשיהו, מאה שנה לפני חורבן בית ראשון, הוא הורה לגנוז את הארון משום שידע שיבוא יום ויחרבו את בית המקדש, ומכיוון שחשש שהארון ייפול לידי ידניים זרות הוא גנז אותו. ואם כן, בהחלט ניתן לומר שלפני חורבן בית שני הטמינו את המנורה האמיתית והניחו אחרת במקומה! (לקוטי שיחות חכ"ו עמי 202).

עוד יש לומר, שהסיבה שבעטיה לא עשו את המנורות האחרות בצורת המנורה של בית המקדש אלא דווקא בצורת חצי קשת היא, מכיוון שיש הלכה שאסור לעשות את כלי המקדש בדיוק באותה צורה שעשו בבית המקדש, וכמו שהרמב"ם כותב (בהלכות בית הבחירה פ"ז ה"י): "אסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל שולחן בצורת שולחן ומנורה בצורת מנורה".

ואם כן, כדי להדגיש שהם לא עושים את אותה הצורה כמו בבית המקדש הם פיתחו 'סטייל' חדש של מנורות בחצי קשת. ואליבא דאמת לא משנה מהי הסיבה שכך עשו ברומא, לפועל המסורת שעברה מדור לדור, והגיעה עד לרש"י והרמב"ם שהמנורה הייתה באלכסון ☒ היא יותר חזקה מכל הוכחה ארכיאולוגית אחרת, ולכן כשאנו עומדים בפני סתירה בין שניהם אנו מאמצים אל ליבנו את המסורת העתיקה.

המסורת גוברת

רעיון דומה אנו מוצאים בפרשת תצווה בה אנו קוראים על בגדי הכהן הגדול; אחד מהבגדים היה נקרא ציץ שהוא היה תכשיט זהב שהיה כתוב עליו שתי מילים: "קודש לה" והכהן הגדול היה לובש את הציץ על מצחו תמיד.

יש מחלוקת בגמרא האם התיבות "קודש לה" הופיעו על הציץ כשהם כתובים בשורה אחת אחידה או שהתיבות הללו הופיעו בשתי שורות. הגמרא ממשיכה ואומרת: "ואמר ר' אליעזר בר' יוסי אני ראיתיו ברומי וכתוב קודש לה' בשיטה אחת".

ולכאורה אפוא, צריכה להיות הלכה כמו ר' אליעזר בר' יוסי כי זו הרי עדות ראייה שלו בעצמו שראה את הציץ ברומי. אולם לפועל אנו רואים שאין הלכה כמותו והרמב"ם פוסק (בהל' כלי המקדש פ"ט) "וכותב עליו שני שיטין קודש לה', קודש מלמטה לה' מלמעלה, ואם כתבו בשיטה אחת כשר ופעמים כתבוהו בשיטה אחת".

אנו רואים שעדותו של ר"א בר' יוסי לא התקבלה הלכה למעשה, אף על פי שהוא ראה כך בעצמו ברומי, מדוע? הרבי מביא את דברי המאירי שאומר "ואף על פי שמגדולי החכמים העידו אני ראיתו ברומי" לא הכחישו אצלם אף בעדות ראיה", ומבאר הרבי "מכיון שהיה ידוע לחכמים בקבלה מדור לדור ש"קודש לה" נכתב בב' שיטין [?] לא הכחישו את הידוע אצלם אפילו כשבא עד ראיה נאמן (תנא) ואומר שראה ברומי ציץ שכתוב עליו קודש לה' בשיטה אחת מכיון שבודאי אין זה הציץ שלבש הכה"ג אלא ציץ אחר".

"כלומר" [?] ממשיך הרבי לבאר [?] "אם לא היתה ביד חכמים מסורת וקבלה אודות אופן כתיבת התיבות קודש לה' היה מקום לקבל את דבריו של העד ראיה ולקבוע בהתאם לכך, אבל מכיון שנמסר להם בקבלה שקודש לה' נכתב בב' שיטין פשיטא שאין לבטל מסורת וקבלה זו אפילו על סמך עדות של עד נאמן שראה ציץ שנכתב באופן אחר, כי בודאי אין זה הציץ שאודותיו מדובר בתורה כי אם ציץ אחר. ואין כל פלא כיצד ראה ציץ אחר, דמכיון שהציץ היה תכשיט של זהב י"ל שהיו כו"כ שעשו דוגמתו כדי שיהיה להם תכשיט לנוי" (ש"פ תצוה תשמ"ג עמ' 1051).

מוסיף הרבי (בלקו"ש חכ"ו עמי 202) שיתכן שדווקא עשו ציץ שונה והחליפו אותו עם הציץ האמיתי של הכהן הגדול, וזאת בכדי להציל את הציץ המקורי מידי הרומאים, וכפי ההסבר האמור בקשר למנורה.

מפעם לפעם אנו שומעים על חוקר מסוים ש'גילה' שסיפורי התורה אינם אמת ח"ו, חוקר אחר טוען שאין שום הוכחות שיהודים היו במצרים בזמן פרעה, או שלא מצאו שום ממצא ארכיאולוגי מתקופת בני ישראל במדבר, או להיפך מצאו במגילות ים המלח דברים שהם סותרים קצת את התורה שלנו.

על כל אלה יש לנו תשובה אחת ברורה: נכון, יכול להיות שאין הוכחות מספיקות או שאפילו אנחנו נתקלים בהוכחות סותרות, אבל כמו שלגבי השואה אנחנו נוכחים לראות שעל ההוכחות ניתן להתווכח, ולעומת כל ההוכחות יש דבר אחד שעומד למעלה מכל ההוכחות [?] אותם אין ספור אנשים שמספרים את אותו הסיפור ואת אותן הזוועות, וההוכחה הזו תמיד תישאר ההוכחה החזקה ביותר גם בעוד עשר דורות [?] כך גם בקשר לתורה, אין לנו על מה להתנצל או לגמגם. ישנם מיליוני אנשים ששמעו את אותו הסיפור מאבותיהם, והם שמעו זאת מאבותיהם שלהם, וזוהי אפוא ההוכחה הניצחת והחזקה ביותר שכל דברי התורה הם אמת ויציב וקיימים לעד ולעולמי עולמים.

(ראה בכ"ז לקוטי שיחות חכ"א עמ' 168 ואילך וחכ"ו עמ' 200 ואילך).